

УДК: 378:005.6

Т. О. Довженко

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

© Довженко Т. О., 2018
<http://orcid.org/0000-0003-1384-511X>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.1227071>

У статті йдеться про провідні підходи щодо визначення якості вищої освіти в Україні в цілому та розглянуто інновації моніторингу якості освіти підготовки магістрів спеціальності «Початкова освіта». З метою ґрунтовного аналізу визначеного феномена (якість освіти) проаналізовано чинну законодавчу базу, міжнародні стандарти, науково-дослідницький доробок відомих українських фахівців у галузі менеджменту вищої школи. Такий аналіз дозволив визначити основні суперечності, що виникли в сучасному українському суспільстві та прямо впливають на розвиток освітньої сфери, а відтак і якості освіти. Окрему увагу приділено питанням формування інституту незалежної оцінки якості освіти в Україні з урахування міжнародного досвіду. Важливість цього питання визначається практичною потребою удосконалення управління якістю освіти як складника глобальної освітньої реформи. Теоретичні положення роботи підкріплено аналізом практичної діяльності факультету початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Зокрема, розкрито інноваційні підходи до моніторингу якості освіти студентів-магістрів за спеціальністю «Початкова освіта», схарактеризовано провідні форми роботи, узагальнено основні результати.

Ключові слова: моніторинг, якість, освіта, рівень, магістранти, підготовка, оцінка, нормативні акти.

Довженко Т. А. Инновационные подходы к мониторингу качества образования студентов в процессе магистерской подготовки

В статье говорится о ведущих подходах к определению качества высшего образования в Украине в целом и рассмотрены инновации мониторинга качества образования подготовки магистров по специальности «Начальное образование». С целью полного анализа определения феномена (качество образования) проанализировано действующую законодательную базу, международные стандарты, научно-исследовательский опыт известных украинских специалистов в области менеджмента высшей школы. Такой анализ позволил определить основные противоречия, возникшие в современном украинском обществе и прямо влиять на развитие образовательной сферы, а значит и качества образования. Особое внимание уделено вопросам формирования института независимой оценки качества образования

в Украине с учетом международного опыта. Важность этого вопроса определяется практической потребностью совершенствования управления качеством образования как составляющей глобальной образовательной реформы. Теоретические положения работы подкреплены анализом практической деятельности факультета начального обучения Харьковского национального педагогического университета имени Г. С. Сковороды. В частности, раскрыты инновационные подходы к мониторингу качества образования студентов-магистров по специальности «Начальное образование», охарактеризованы ведущие формы работы, обобщены основные результаты.

Ключевые слова: мониторинг, качество, образование, уровень, магистры, подготовка, оценка, нормативные акты.

Dovzhenko T. O. Innovative approaches to monitoring the quality of education of students during the Master's programme

The article deals with the problems of the quality of education. It has been determined that the quality of education is considered as the degree of compliance of a set of characteristics with the current requirements. The quality of education is aimed at meeting the requirements of several stake holders: consumers, owners, employees of institutions, organizations and the society as a whole. In connection with this, the assessment of the quality is a complex and controversial social process which cannot be reduced to control only. A significant regulatory framework which should regulate and ensure the quality of educational processes, the quality of providing educational services, the quality of specialists' level of competence has been analyzed. The legal acts which guarantee the specified processes include: the Law of Ukraine "On Higher Education", the Regulations "On the Educational Process Organization in Higher Educational Institutions", the Regulations on Graduate Education, the Regulations of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On the Organization of Research Work of Students in Higher Educational Institutions" and others. Higher educational institutions of Ukraine have the authority to develop their own normative documents which take into account the specifics of the university and the peculiarities of the organization of the educational process (for example, the Regulations on the Certification for the Educational Degrees "Bachelor" and "Master" of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Regulations on Teaching Practice of Students of the H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University). The guideline for ensuring the quality of education is the international standard ISO 8402:1994 (which complies with the state standard of Ukraine DSTU 3230-95). It has been noted that other standards also function successfully. The issues of the quality are important not only for universities, state institutions, public organizations, but also for all stake holders of the educational process in Ukraine (prospective students, their parents, students, teaching staff, employers). In order to monitor the quality of providing educational services and the level of education in general, the article describes innovative approaches to the implementation of this process. It has been determined that it is

necessary to take into account the achievements of native and foreign pedagogy, international experience in assessing the quality of higher education, to provide a permanent communication between students and teachers, to understand employers' demands, to continuously improve the scientific and methodological level of teachers, to create conditions for mobility of teachers and students, to build up the material and technical base.

Key words: *monitoring, quality, education, level, master's students, training, evaluation, normative acts.*

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство глибоко усвідомлює необхідність докорінних змін у життєво значущих галузях. Система освіти потребує реформування, яке б вивело її на нові, конкурентоздатні рівні, забезпечило українським фахівцям комфортне працевлаштування в різних країнах світу, гарантовану професійну реалізацію. У зв'язку з цим широкого обігу набуває поняття «якість освіти». Сьогодні виникає об'єктивна потреба розробляти конкретні мобільні варіанти моніторингу якості освіти у кожному конкретному ЗВО, що дасть змогу порівнювати такий досвід, відбирати досконалі механізми та підходи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання забезпечення якості освіти стало предметом для ґрунтовного аналізу та наукового пошуку в різних галузях науки. Різні аспекти щодо забезпечення якості освіти досліджувалися в контексті менеджменту освіти (В. Лунячек, С. Ніколаєнко, А. Субетто), нормативно-правового врегулювання цього питання (М. Згуровський), міжнародного досвіду, що може бути плідно реалізований в Україні (М. Кісіль), удосконалення державних механізмів управління якістю освіти (В. Кремень, М. Поташнік, В. Садковий). Однак, реалії сьогодення доводять, що вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, розробки не лише теоретичних положень забезпечення якості освіти, а й постійної практичної перевірки цих механізмів, що в кінцевому результаті дасть можливість відібрати оптимальні форми запровадження інститутів оцінки якості освітньої галузі в цілому.

Мета статті – розкрити інноваційні підходи до моніторингу якості освіти студентів-магістрантів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до міжнародного стандарту ISO 8402:1994 (якому відповідає державний стандарт України ДСТУ 3230-95), якість – це сукупність характеристик об'єкта (процесу, продукції, організації, системи або будь-якої комбінації з них), які визначають його здатність

задовольняти визначеним і передбачуваним потребам. Визначення якості вищої освіти в Україні у цілому корелюється із зазначеним стандартом якості з певними акцентами на знання, вміння та компетентності випускника. Зокрема якість вищої освіти являє собою сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображають її професійну компетентність, ціннісні орієнтації, соціальну спрямованість та зумовлюють здатність задовольняти, з одного боку, особисті духовні та матеріальні потреби, а з іншого – потреби суспільства [10].

Якість освітньої діяльності визначається як сукупність характеристик системи вищої освіти та її складових, що стосується її здатності задовольняти встановлені й передбачені потреби окремої особи та суспільства. Питання якості освіти ґрунтовно розробляються провідними фахівцями вищої школи: означена проблематика розглядається у працях В. Андрущенка, Л. Гриневич, М. Згуровського, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Огнев'юка, І. Прокопенка, О. Савченко та інших.

Філософська категорія «якість» має давнє історичне походження та розглядалася ще в працях Арістотеля, Г. Берклі, Ф. Гегеля, І. Канта, Дж. Локка та інших. На сьогодні існує більше ста визначень поняття «якість». Аналіз досліджень, дозволяє зробити висновок, що теоретичний аналіз категорії якість представники сучасних наукових шкіл здійснюють на трьох рівнях узагальнення: гносеологічному (де розкривається якість як категорія), науково-теоретичному (де розкривається специфіка науки), емпіричному (де розкривається сутність якості в реальній практиці). На думку Б. Жебровського такі підходи дають підстави розглядати її як системно-соціальний феномен, сукупність властивостей якого спрямована на забезпечення вимог і потреб споживача у теперішньому та майбутньому часі [5, с. 125].

Відповідно до термінологічного словника, якість вищої освіти – рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти. Якість вищої освіти випускників вищого навчального закладу також відображає здатність:

- задовольняти відповідно до соціальних норм суспільні вимоги до виконання майбутніх соціально-професійних ролей;
- відповідати за свої соціально важливі рішення;
- задовольняти прагнення соціального статусу та престижу.

Якість освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань [1].

На думку С. Опрятного, ніколи ще проблема якості освіти в Україні не мала такого важливого ідеологічного, соціального, економічного і технічного значення, як нині, що визначається низкою об'єктивних чинників:

- від якості людських ресурсів залежить рівень розвитку країни та її глобальної економічної конкурентоспроможності;
- якість освіти набуває все більшого значення в забезпеченні конкурентоспроможності випускників вищої школи на ринку праці;
- специфіка управління якістю освіти полягає в тому, що управління діяльністю людини, яка є об'єктом педагогічного впливу, здійснюється через її психічну діяльність, внаслідок чого навчання несе певний елемент невизначеності;
- якість професійної підготовки фахівців – невід'ємна вимога до вітчизняної вищої освіти, якщо вона прагне інтегруватися в європейський освітній простір [7].

Отже, в Україні, перш за все, потрібні прозорий, зрозумілий механізм контролю якості освіти. Такі процедури існують давно, але вони постійно вдосконалюються, бо традиційні державні механізми забезпечення якості в системі вищої освіти, які були притаманні адміністративно-командній економічній системі, сьогодні більше не використовуються в країнах з перехідною або ринковою економікою.

Відповідно до встановленого порядку, який закріплено у Законі України «Про вищу освіту», якість надання освітніх послуг визначається системою державних стандартів освіти. Саме державні стандарти освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки в Україні. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм отримання освіти [3]. Відповідність освітніх послуг державним стандартам і вимогам визначається шляхом ліцензування, інспектування, атестації та акредитації закладів освіти у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Систему стандартів вищої освіти складають державний стандарт вищої освіти, галузеві стандарти вищої освіти

та стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів. Стандарти вищої освіти є основою для оцінки її якості та професійної підготовки фахівців, а також якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм навчання. Основним інструментом і засобом держави у досягненні вищими навчальними закладами відповідних стандартів якості освіти є акредитація. За результатами акредитації навчального закладу надається право видачі документа про освіту державного зразка з встановленням рівня акредитації. Процедурі акредитації передуює інша процедура, дозвільна, а саме: ліцензування. Державне управління передбачає призупинення дії чи анулювання ліцензії ЗВО у разі невиконання або грубого порушення ним умов і правил ліцензійної діяльності, подання та розповсюдження недостовірної інформації щодо її здійснення [4].

Питання якості освіти стали предметом обговорення не лише фахівців, а й громадських організацій, ініціаторів створення незалежної агенції оцінювання якості, незалежних експертів. Так, на замовлення міжнародного українсько-польського проекту «Інноваційний університет та лідерство» О. Панич зробила аналіз, у якому визначила недосконалості соціально-державних інститутів у забезпеченні якості вищої освіти. Вона зазначає: «Загалом, в університетах, як і в будь-яких інших інституціях, які виробляють суспільні блага, практично все можна аналізувати на предмет якості. Є три головні групи показників, за якими можна проводити оцінювання: ресурси, процеси та результати (*inputs, processes, outputs*). До першої групи відносять те, що характеризує матеріальну та кадрову базу ЗВО, фінансування, навчальні програми, забезпеченість навчально-методичними матеріалами, бібліотека, а також конкурс абітурієнтів, традиції та імідж ЗВО, тобто все те, що маємо «на вході» і що покликане забезпечити якісну освіту. «Процеси» характеризують навчальну атмосферу ЗВО, менеджмент і стратегічне планування, самооцінку і вдосконалення, методи навчання і викладання, навантаження викладачів, співробітництво з роботодавцями, мобільність викладачів та студентів, долученість студентів до наукових досліджень (Research and Development), інноваційна діяльність, відкритість і комунікація. «Результати» освітньої діяльності можна виміряти, аналізуючи рейтинги ЗВО, кількість отриманих грантів, публікацій чи винаходів викладачів, рівень залишкових знань студентів, працевлаштування випускників» [8].

Ураховуючи зазначене вище, проаналізовано процес підготовки студентів факультету початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Магістр, відповідно до Закону України «Про вищу освіту», це освітній рівень вищої освіти особи, яка на основі освітнього рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Підготовка магістра здійснюється на основі освітньо-професійної програми, яка забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікацією. Освітньо-професійна програма підготовки магістра включає поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку. Особи, які успішно виконали програму підготовки магістра та пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації магістра.

Основою підготовки фахівців освітнього рівня «магістр» у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди є нормативно-правова база освіти: Закон України «Про вищу освіту», Положення «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», Положення про ступеневу освіту, Положення Міністерства освіти і науки України «Про організацію науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах», Положення про організацію та проведення атестації на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» і «магістр» ХНПУ імені Г. С. Сковороди, Положення про проведення практик студентів ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Освітня програма підготовки магістрів (передбачає теоретичну, практичну та наукову підготовку. Теоретична підготовка визначається навчальним типовим (робочим) планом спеціальності, в якому зазначається перелік основних навчальних дисциплін (загально університетських та професійно-практичних (фахових), до кожної з яких розроблені навчальна та робоча програми. Практична підготовка включає проходження студентами педагогічної (асистентської) практики, яка є завершальним етапом формування викладача вищої школи та дає оцінку готовності магістрантів до виконання функціональних обов'язків викладача ЗВО різного рівня акредитації. Практика

має комплексний характер і передбачає забезпечення фахової діяльності за такими напрямками роботи:

1) викладацький – підготовка магістранта до забезпечення викладання базових, професійно-орієнтованих дисциплін зі спеціальності та методик їх викладання у ЗВО;

2) організаційно-виховний – підготовка магістранта до організації виховної роботи в академічній групі (на посаді куратора академічної групи);

3) науково-дослідний – підготовка магістранта як науковця-дослідника.

Наукова підготовка передбачає організацію самостійної дослідницької діяльності студента-магістранта, результатом якої є написання та захист магістерської наукової доповіді. Науково-дослідницький модуль включає: збір та опрацювання матеріалів з теми магістерського дослідження; підготовка тез на студентську наукову конференцію; підготовка наукової статті до фахового збірника.

Тематика магістерських робіт визначається випусковою кафедрою, затверджується її рішенням і доводиться до відома студентів на початку навчального року. Студенту-магістранту надається право обирати тему, визначену кафедрою, або запропонувати свою з обґрунтуванням доцільності її розробки. Темі магістерських робіт пов'язані з напрямками основних науково-дослідних робіт кафедри.

З метою моніторингу якості освітніх послуг на факультеті початкового навчання запроваджено такі форми роботи: визначення рейтингу кращих викладачів та обговорення застосованого ними досвіду на розширених радах факультету; анкетування студентів з метою визначення пріоритетних напрямів підготовки, актуальної тематики, професійно значущих дисциплін та виховних заходів; анкетування викладачів з метою визначення та усунення недоліків організації навчального процесу, реалізації нових форм роботи, залучення міжнародного досвіду викладання, визначення тематики стажувань тощо; анкетування роботодавців (представників районних, обласних департаментів освіти, директорів загальноосвітніх шкіл та спеціалізованих шкіл, ліцеїв, гімназій, колегіумів які працюють за інноваційними технологіями навчання); розробка програм з реалізації концепції подвійного диплому. На сьогодні маємо змогу співпрацювати з університетами Польщі та Китаю; здійснення комерційних проектів (проведення семінарів для вчителів, круглі столи для

методоб'єднань, тренінги для молодих викладачів, курси з методичної інноватики тощо), пошук спонсорів та зацікавлених представників приватних навчальних закладів для підвищення матеріально-технічної бази факультету, створення сучасного ресурсного середовища.

Отже, такі підходи дають нам змогу динамічно реагувати на вимоги вищої освіти України та запити роботодавців, вивчати та узагальнювати передовий вітчизняний та міжнародний досвід, забезпечувати мобільність студента та викладача в країнах Європейського Союзу.

Висновки. Отже, питаннями якості переймаються не лише ЗВО, державні інститути, громадські організації, а й усі зацікавлені сторони освітнього процесу в Україні (абітурієнти, їхні батьки, студенти, професорсько-викладацький склад, роботодавці). З метою моніторингу якості надання освітніх послуг та рівня освіти в цілому, варто запроваджувати інноваційні підходи до реалізації цього процесу. А саме: враховувати досягнення вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки, міжнародний досвід оцінки якості вищої освіти, забезпечувати постійний прозорий зв'язок адміністрації з студентами та викладачами, орієнтуватися на запити роботодавців, постійно підвищувати науково-методичний рівень викладачів, створити умови для мобільності викладача та студента, нарощувати матеріально-технічну базу тощо. Проведення постійного моніторингу різних складників навчально-виховного процесу на факультеті дає змогу швидко реагувати на запити сучасної школи, орієнтувати майбутніх магістрів на підвищення професійного рівня не лише в Україні, а й за її межами, створити можливості для різнобічної реалізації студентів та викладачів.

Література

1. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. – Д., 2014. – 416 с.
2. Згуровський М. Основні завдання вищої освіти України щодо реалізації принципів Болонського процесу та забезпечення вимог сфери праці / М. Згуровський // Вища школа. – 2004. – № 5-6. – С. 54–61.
3. Комюніке Конференції міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти «Загальноєвропейський простір вищої освіти – Досягнення цілей»

(19–20 трав. 2005 р., м. Берген). – Електронний ресурс. Режим доступу : http://www.osvita.org.ua/bologna/stanov/pravo/2005doc_kom.html.

4. Кремень В. Модернізація вищої школи України в контексті принципів Болонської декларації / В. Кремень // Вища школа. – 2004. – № 5–6. – С. 32–39.

5. Матвеева О. О. Теоретико-методичні засади педагогічної діагностики якості вищої музично-педагогічної освіти : монографія / О. О. Матвеева. – Харків : Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. – 436 с.

6. Ніколаєнко С. Якість вищої освіти в Україні: погляд у майбутнє / С. Ніколаєнко // Вища школа. – 2006. – № 2. – С. 3–23.

7. Опрытний С. Особливості управлінського процесу у сфері вищої освіти / С. Опрытний // Вісник НАДУ. – 2004. – № 3. – С. 447–453.

8. Панич О. Зовнішня оцінка якості вищої освіти в Україні: що може бути змінено? Електронний ресурс. Режим доступу : <http://education-ua.org/ua/articles/430-zovnishnya-otsinka-yakosti-vishchoji-osviti-v-ukrajini-shcho-mozhe-buti-zmineno>

9. Півняк Г. Стандарти вищої освіти у контексті Болонської декларації / Г. Півняк // Вища школа. – 2004. – № 5–6. – С. 70–73.

10. Садковий В. П. Удосконалення державних механізмів управління якістю вищої освіти України / В. П. Садковий // Державне будівництво. – 2014. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_10